

Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

Görsel Sanatlar Eğitimi Dersinin Zihinsel Engelli Çocuklara Katkısının Özel Eğitim Öğretmenlerinin Görüşleriyle Belirlenmesi

Gonca ERİM, Müge CAFEROĞLU

*Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim-İş Eğitimi A.B.D.,
goncae@uludag.edu.tr, mugeaksu25@gmail.com*

ÖZET

Görsel sanatlar dersi çocuğun ruhsal ve bedensel gelişimini destekleyen önemli araçlardan bir tanesidir. Bu nedenle tüm bireylerin faydalanması gereken bir alandır. Bu araştırmanın amacı, ilköğretim birinci kademedeki eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilerde görsel sanatlar eğitiminin kişisel gelişimlerine etkisinin vurgulanmasıdır. Araştırma, zihinsel engelli bireyler için görsel sanatlar eğitiminin nasıl olduğu, özel eğitim açısından görsel sanatlar eğitiminin önemi ve özel eğitim öğretmenlerinin görsel sanatlar dersinin uygulayışı konuları ele alınarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında görsel sanatlar eğitiminin eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilerin gelişimine katkısına ilişkin özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Araştırma, Bursa il sınırları içerisindeki on beş özel eğitim kurumunda seksen beş özel eğitim öğretmeniyle anket çalışmaları yapılarak gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar tablolar halinde özetlenerek yorumlanmıştır.

Araştırmalardan elde edilen bulgulara göre; araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun, görsel sanatlar eğitiminin zihinsel engelli çocukların gelişiminde etkili olduğunu ve bu dersin öğrencilerin kişisel gelişimlerini desteklediğini el-göz koordinasyonunu geliştirdiğini düşündükleri belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda özel eğitim öğretmenlerinin görüşleriyle elde edilen bulgular doğrultusunda, öğretmenlerin tüm sanat aktivitelerinde tekniği kolayca

verebileceği, çocuğun gelişim düzeyine göre hazırlanmış bireysel aktiviteler içeren ve zihinsel engelli çocukların kişisel gelişimlerini destekleyen ayrıntılı bir sanat eğitimi programı hazırlanması, kurumlarda görsel sanatlar dersleri için alanında uzman sanat eğitimcisine yer verilmesi ve çocukların engellilik durumları göz önünde alınarak hazırlanmış sanat atölyesi bulundurulması önerilmiştir.*

Anahtar Kelimeler: Güzel Sanatlar Eğitimi, Görsel Sanatlar, Zihinsel Engelli Çocuklar, Özel Eğitim.

Assessing The Contribution Of Visual Arts Education To Mentally Handicapped Students Through The Opinions Of Special Education Teachers

ABSTRACT

Visual arts course is an important instrument that supports the child's psychological and physical development. As a result, everyone should benefit from this course. The aim of this study is to emphasize the impact of visual arts education on the motor skills improvement of mentally handicapped students in the first level of elementary education. The study has been conducted in the following fields: the type of visual arts education for mentally handicapped students, the importance of visual arts education for special education and the way in which special education teachers teach visual arts. Special education teachers have been consulted to determine the impact of visual arts education on mentally handicapped students. The study has been conducted in the province of Bursa, with surveys including 85 special education teachers in 15 special education institutions. The results have been summarized in tables and then analyzed. The results indicate that a majority of teachers believe that visual arts education has a positive impact on the development of disabled children and visual arts courses improve the hand-eye coordination, motor skills and personal development of these children. According to the results arrived at through the opinions of special education teachers, it has been suggested that a detailed arts education program be prepared, arts instructors competent in their field be employed in special education institutions and special studios be designed in view of the handicaps of students. The abovementioned arts education program should include individually tailored activities in which the technique can easily be taught to students and should support the personal development of mentally handicapped students.

Key Words: Fine Arts Education, Visual Arts, Mentally Handicapped Children, Special Education.

---

¹ Bu çalışma 2011 yılında Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Yard. Doç. Gonca Erim danışmanlığında tamamlanan "Zihinsel Engelli Çocuklarda Görsel Sanatlar Eğitiminin Motor Beceri Gelişimine Katkısı" adlı Yüksek Lisans Tezi'nden derlenmiştir.

1. GİRİŞ

Eğitim genel olarak tüm bireylerin çok yönlü gelişimini sağlayan ve yıllar süren bir süreçtir. Kişinin yetenek ve davranışlarının değişmesine ve ilerlemesine yardım ederek içinde yaşadığı toplumda birliktelik bilinci kazanmasına hizmet eder. Özel eğitim “normal eğitim-öğretim düzeni içindeki basamaklardan herhangi birinde eğitilmesi uygun görülmeyen engelli çocuk ya da gençlerin özel ihtiyaçları göz önüne alınarak yapılan eğitimi ifade eder”(Çağlar, 2009:70).

Sanat eğitimi ise genel eğitim sistemi içerisinde yer alan okul içinde ve dışında tüm yaratıcı faaliyetleri kapsayan etkinliklerdir. Artut’a göre sanat eğitimi; bireyin tüm ruhsal ve bedensel eğitimi bütünlüğü içinde, estetik kaygı, düşünce ve görüşlerinin geliştirilmesi, yetenek ve yaratıcılığının olgunlaştırılması, sanatsal değerlere hoşgörü ile yaklaşma çabasına esas almaktadır (Artut, 2004:91). Sanat eğitiminin amacı sanatsal olana ulaşmak değildir. Sanatsal olana ulaşmak sanatın amacıdır. Sanat eğitiminin amacı bireye ulaşmaktır. Bu nedenden dolayı sanat eğitimi, bireyin ihtiyacına cevap verecek nitelikte oluşturulmalıdır ve uygulanmalıdır (Salderay, 2001).

Görsel sanat eğitimi, normal gelişen veya zihinsel-bedensel engelli çocuklarda, kendi iç dünyalarını dışa vurmalarına, yapılan grup çalışmalarıyla toplumsallaşmalarına ve motor beceri durumlarının daha sağlıklı gelişmesine yardımcı olacak bir süreçtir. İnsanlık tarihinin her gelişim evresinde resim, insan hayatında önemli bir yere sahip olmuş ve bu önemini sürdürmüştür. İlk mağara insanının yaşamına baktığımızda; insanoğlu kendini, sözel iletişim kullanmadan önce renkler ve çeşitli simgelerle ifade etmeye çalışmıştır. Özellikle günlük yaşantıları içindeki sosyal becerileri konusunda güçlük çeken zihinsel engelli çocuklar, iç dünyalarını ifade etmede görsel sanatlar dersini bir araç olarak kullanabilmektedirler.

Zihinsel engellilerin de toplumun bir üyesi olarak diğer sağlıklı bireyler gibi eğitime muhtaç oldukları, fırsat verildiğinde kendilerini geliştirerek faydalı olabilecekleri gerçeği hiçbir zaman unutulmamalıdır. Bu çocukların hayata kazandırılması, kendilerini geliştirmeleri ve gerçekleştirmeleri için özür ve özelliklerine uygun ortamlarda eğitim almaları toplum açısından insana değer verildiğinin bir göstergesidir.

Sanat eğitiminin gerekliliğinden yola çıkılarak gerçekleştirilen bu araştırmada, zihinsel engelli öğrencilerin eğitiminde görsel sanatlar eğitiminin öneminin vurgulanmasına ve özel eğitim öğretmenlerinin

görüşleri doğrultusunda yapılabilecek çalışmaların gözden geçirilmesine ve değerlendirilmesine çalışılmıştır.

Eğitim bireyleri belli amaçlar doğrultusunda yetiştirme sürecidir. Bu süreç hem okulda hem okul dışında bir ömür boyu devam eder. Tarih boyunca her bilim adamı eğitimin değişik yönüne vurgu yapmıştır. “Eğitim, önceden belirlenmiş amaçlara göre insanların davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkinliklerdir. Tüm bireyler gibi zihinsel yetersizliği olan bireylerin de aynı aşamalardan geçmeleri söz konusudur. Ancak zihinsel yetersizliği olan bireylerin tüm bu aşamalarda yaşıtlarından daha farklı süreçlerden geçtiği bilinmektedir” (Paça, 2008:3).

Özel eğitim “normal eğitim-öğretim düzeni içindeki basamaklardan herhangi birinde eğitilmesi uygun görülmeyen engelli çocuk ya da gençlerin özel ihtiyaçları göz önüne alınarak yapılan eğitimi ifade eder” (Çağlar, 2009:70). Özel eğitim, genel olarak bireyin engel türü ve derecesine göre özel eğitimsel ihtiyaçlarının normal eğitim veren okul ve sınıflarda karşılanamadığı durumlarda tercih edilmektedir. Özel eğitim, normal okullardan ayrı rehabilitasyon merkezi gibi mekanlarda verilebileceği gibi engelli çocukların yaşıtlarının eğitim gördüğü normal okullarda yer alan özel eğitim sınıflarında da verilebilmektedir. Özel eğitim alanında hem resmi hem de özel eğitim kurumları çalışmalarını sürdürmektedir.

Dünya geneline göz attığımızda, özel eğitim konusunda her ülke kendi ihtiyaçları doğrultusunda hedeflerini ortaya koyarak, bu hedeflere ulaşacak stratejileri geliştirmeye çalışmaktadır. Gelişmiş ülkelere bakıldığında genellikle zihinsel yetersizliği olan çocukların büyük bir kısmı evine en yakın okulda özel sınıflarda eğitim almaktadır. Ülkemizde bu fırsat bazı büyük okullarda açılmış olan ve sadece eğitilebilir çocukların devam ettiği alt özel sınıflarda verilmektedir. Bunun neticesinde çocuk tüm programlarda akranı olan diğer olağan çocuklardan ayrı tutulmaktadır. Bu ülkelerde çocuk, bazı akademik olmayan konularda akranları ile aynı ortamı paylaşma şansına sahiptir. Normal çocuklarla birlikte kaynaştırma eğitimi alan zihinsel engelli çocukların akademik gelişmelerinin daha iyi olduğunu, daha iyi uyum davranışları gösterdiklerini ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Ataman, 1997:178).

Avrupa ülkelerinin dışında başka ülkelerde özel eğitimle ilgili olarak yeni uygulamalara geçilmiştir. Özel eğitim okullarında görev yapan eğitimci ve uzmanlar, bölgelerinde bulunan eğitim veren normal okulların idari ve akademik personeline bilgi ve deneyimlerini aktararak hizmet-içi eğitim vermeye, danışmanlık yapmaya, ailelere destek programları sağlamaya başlamışlardır.

“Jamaika ve Brezilya’da, 1990’ların ikinci yarısında pilot projelerle başlatılan bütönlöştirici eğitim programlarında, normal okullarda eğitim gören; fakat, özel eğitimsel ihtiyaçları gereği gibi karşılanamadığı için başarısız olan çocukları eğiten ve yardım eden personele destek verilmeye başlanmıştır. Eğitimcilere, her çocuğun ilgi ve gelişimine göre değiştirilmesi gereken öğretme teknikleri hakkında bilgi ve eğitim verilmiş, sınıf içinde engelli çocukların davranış problemleri veya diğer sorunlarıyla baş edebilme yöntemleri öğretilmiştir. Uygulamanın bitiminde görölmüştür ki; normal okullardaki eğitimcilerin, engelli öğrencilere karşı beslediği korku ve kaygı duygusu azalmış ya da sona ermiş, bu tür çocuklarla baş edebilme, başarılı biçimde iletişim kurabilme ve öğretme teknikleriyle ilgili edindikleri beceriler sayesinde özgüvenleri gelişmiştir” (Çağlar, 2009: 188-199).

Ölkemizdeki durum incelendiğinde, zihinsel engelli çocuklara yönelik özel eğitim hizmetleri, hafif derecede zihinsel engeliler dikkate alındığında çoğunlukla özel sınıflarda; orta derecede zihinsel engelli çocuklar dikkate alındığında ise gündüzlü özel okullarda gerçekteştirilmektedir. Özel sınıflardan mezun olan öğrencilerin bir kısmı eğitilebilir çocuklar meslek okullarına devam etmektedirler. Devletin sunduğu bu hizmetlere artı olarak üniversitelerde, özel ve gönüllü kuruluşların bünyesinde yer alan, çoğu gündüzlü, okul ya da merkezler çeşitli hizmetler sunmaktadırlar. Bu doğrultuda hangi çocukların hangi eğitim kurumlarına gidecekleri, hangi programa katılacakları uzmanlar tarafından belirlenmektedir (Eripek, 1996:134).

Özürlüler İçin Ülke Raporu’nda belirtilen özel eğitim gerektiren bireylerin eğitsel tanılmalari, mesleki eğitim ve eğitsel rehabilitasyonları ile ilgili Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı kurumlar şunlardır:

- 1- Rehberlik ve araştırma merkezleri
- 2- Okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servisleri
- 3- Resmi ve özel ilköğretim, ortaöğretim kurumları
- 4- Yatılı özel eğitim okulları
- 5- Gündüzlü özel eğitim okulları
- 6- Meslek okulları ve mesleki eğitim merkezleridir.

“Devlet Planlama Teşkilati, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından ortaklaşa yapılan çalışmaların sonucu olarak, Türkiye’de 2000 yılından itibaren net okullaşma oranları yayınlanmaya başlamıştır” (Çağlar, 2009:252).

Ölkemizde devlet tarafından yürütölen özel eğitim hizmetlerinin yanı sıra gönüllü kuruluşlar tarafından yürütölen hizmetler bulunmaktadır. Bu hizmetler içerisinde hem çocuklara sağlanan özel eğitim hizmetleri hem de anne, babaları ve toplumu bilgilendirmeyi amaçlayan seminerler, toplantılar, konferanslar bulunmaktadır.

Zihinsel engellilerin de toplumun bir üyesi olarak diğer sağlıklı bireyler gibi eğitime muhtaç oldukları, fırsat verildiğinde kendilerini geliştirerek faydalı olabilecekleri gerçeği hiçbir zaman unutulmamalıdır. Bu çocukların hayata kazandırılması, kendilerini geliştirmeleri ve gerçekleştirmeleri için özür ve özelliklerine uygun ortamlarda eğitim almaları toplum açısından insana değer verildiğinin bir göstergesidir.

Çaplı ‘eğitim öğretimde eşitlik denilince, bireysel farklılıkları göz önüne alarak, bu farkların gerektirdiği gereksinimlere cevap vermek akla gelir’ demektedir. Buna göre okul, sadece bilgi veren bir yer değil, çocuğun birbirinden farklı olan büyüme, gelişme ve dolayısıyla öğrenme özelliklerini de irdeleyen bir kurumdur. Eğitim ve öğretim sadece belli bir grubun hakkı değil, her vatandaşın hakkıdır. Bunun doğal sonucu olarak da eğitim ve öğretimin temel amacı; ‘eşit eğitim olanakları içinde her vatandaş kendi eğilim ve yeteneğinin izin verdiğince, en üstün düzeyde yetiştirmek’ olmalıdır (Çaplı, 1993:278). Sanat eğitimi de bu kapsam içerisinde verilmesi gereken en önemli eğitim alanlarından biridir.

“Sanat ve sanat eğitimi yalnız yetenekli insanlara değil herkese verilmesi gereken, okul içi ve okul dışı yaratıcı eğitimidir. Bu eğitim yoluyla özgür, barışçı, insancıl, toplumla bütünleşmiş, kendini yenileyebilen, yurt ve insan sevgisini kendi tarihinden alan, çağdaşlaşma sürecindeki bir toplum düzeyine uyum sağlayan insanlar yetiştirilebilecektir” (Ataman, 1997:172). Küçük yaşlarda başlayan ve devam eden sanat eğitimi, yaratıcılığı geliştirirken estetik beğeni düzeyinde karar verme, güzeli seçebilme ve eleştiri yapabilme becerisini beraberinde getirecektir.

Çocuğun anlama, yetenek ve yaratma gücünün bir ifadesi olarak ortaya çıkan sanat dersi etkinliği aynı zamanda zihinsel gelişimin bir göstergesi olarak da dikkati çeker. Bu nedenledir ki, birçok zeka ve gelişim testinde, resim belirli bir olgunluğun simgesi olarak değerlendirilerek ölçme aracı olarak kabul edilmiştir. Çünkü zeka ve motor gelişime koşul olarak resimde de belirgin bir ilerleme söz konusudur. Bu gelişim, çocuğun algı, dikkat, ince ve kaba kas gelişimi, göz-el koordinasyonu gibi birtakım zihinsel-motor işlevlerinin gelişimi anlamına gelir (Yavuzer, 2005:135).

Zihinsel engelli çocukların sanat eğitimine olan gereksinimleri, normal çocuklarından çok farklı değildir. Rawley Silver, sağır ve zor duyan, öğrenme güçlüğü olan ve hareket engelli çocuklarla çalışmış ve bunlar arasında benzerlikler bulmuştur. Ve tüm çocuklara aynı şekilde yaklaşarak, değişik önemli noktalarıyla ve bununla birlikte şahsi ihtiyaçlarıyla karşılaşmıştır. Örneğin ne söylendiğini zor anlayan bir çocuğa öğretirken, konuşmaktansa gösteri yöntemine ağırlık vermek gerekmektedir (Silver, 1979:3). Sanat alanında yapılan etkinlikler gösteri ve örnek olma yöntemiyle bu çocuklara daha fazla yardımcı olur.

Görsel sanatlar etkinliklerinde kullanılan farklı malzeme ve yöntemler çocuğun gelişimini olumlu etkileyerek sanat dersine olan ilgisini arttırır. Farklı materyallerle çalışarak öğretilen teknik ve yöntemler çocukların bedensel ve karakteristik özellikleriyle yakından bağlantı kurarak kendini daha iyi ifade etme ve geniş sınıflandırma olanağı sunmaktadır.

Yapılan sanatsal aktivitelerde boyalar, fırçalar, kağıtlar, kartonlar, kil, oyun hamuru gibi maddeler kullanılabilir veya artık malzemelerden de yararlanılabilir. Pastel boya ve kuru boya çalışmaları ile başlanan resim çalışmaları çocuğun fırça tutmayı ve sulu boya kullanmayı adım adım öğrenmesi ile gelişir. Çalışmalar serbest, rastgele boya sürmeden sınırları belirli şekilleri boyamaya ve yönergeye uygun resim çizimine doğru düzenlenmelidir (Kulaksızıoğlu, 2003:258). Tümevarım yöntemi bu gibi çalışmalarda doğru kullanıldığında hem daha verimli, hem de daha kalıcı hale gelmektedir.

Özel sınıflarda eğitim gören çocuklar birçok yönüyle problemlili olabilirler. Sanat öğretmeni özel çocuklara eğitim vermek için hazırlıksız olabilir veya özel sınıf öğretmenleri bu dersi vermek zorunda kalabilirler. Özel eğitim veren okullarda sanat eğitimcisi bu çocuklarla ilgili özel eğitim almış olmalıdır ya da daha önce bu konuyla ilgili deneyimi olmalıdır. Sanat eğitimcileri başlı başına nerelerde eksikliklerinin olduğunu saptayıp, teşhise yönelik bir perspektif oluşturup, öğretme yöntemleri geliştirip bunları zihinsel engelli çocuklara öğretmeye çalışmalıdır (Packard, 1975:4). Sanat eğitimcisi konuyla ilgili olarak ne kadar bilgili ve deneyimli olursa engelli çocuklara vereceği eğitim de o kadar kaliteli olacaktır.

Gelişim alanlarına göre sanat eğitiminin yararları şöyle özetlenebilir:

a) Fiziksel gelişimde; büyük-küçük kas motor koordinasyonunun gelişimine, el göz koordinasyonunun gelişiminin desteklenmesine yardımcı olur. “Çocukların gerek küçük gerekse büyük kas gelişimi için öğrenme-öğretme etkinlikleri düzenlenmeli, öncelikle kalın kalemler, pastel boya,

ince-kalın fırçalar vb. malzemeler yardımıyla özgürce resim yapma çizme, boyama ve basit üç boyutlu çalışmalarla bu gelişim desteklenmelidir” (Günaydın, 2006:47,58). Her türlü yapılan etkinlikte amaç, beceri gelişimi değil fiziksel etkinliklerle, çocuğun kas koordinasyonunu geliştirmek olmalıdır.

b) Bilişsel gelişimde; genel olarak kavram öğrenme, matematikle ilgili beceriler, problem çözmeye yönelik becerilerin gelişiminin desteklenmesi, estetik ve artistik becerilerin gelişimine yardımcı olur (Kulaksızoğlu, 2003:257,258). “Resim eğitimi çocuklarda, zihinsel işleyiş, yeti ve yaratıcılığın gelişmesi ile yakından ilgilidir. Duyu ve duyumları temel alan biliş süreci, duyumların işleyişini geliştirmek ve yönlendirmek için olumlu uyaranlara ihtiyaç duyar fiziksel yeterlilikte gelişim nasıl sürece bağlı ise uyaranlarca etkileşim davranışa dönüşebiliyorsa zihinsel gelişimde etkileyici uyaranlara ihtiyaç duyar” (Günaydın, 2006:47,48).

c) Dil gelişiminde; alıcı ve ifade edici dil gelişiminin desteklenmesine sanatla ilgili kavramların adlandırabilmesine yardımcı olur.

d) Toplumsal gelişim alanında sanat eğitimi; paylaşma, işbirliği kurma, birlikte plan kurma, sözel iletişim kurma, gruba uyum sağlama gibi becerilerin geliştirilmesine ve desteklenmesine yardımcı olur (Kulaksızoğlu, 2003:257,258). “Eğitim her yönüyle bireyi, sağlıklı ve gelişmiş bir kişiliğe ulaştırmak, yaratıcı güçlerle donatmak, değişen dünyanın dinamik yapısına ayak uydurabilecek yapıya ulaştırdığında tam olarak yerini bulacaktır” (Günaydın, 2006:50). Bu anlamıyla görsel sanatlar eğitimi; çocuğu yalnız duysal ve algısal olarak geliştirmekle kalmayıp, onları çevresel ve toplumsal yaşantı içerisinde olması istenen birey durumuna getirmede etkili olur.

e) Duygusal gelişim alanında ise; bireyin duygularını fark edip kendini ifade edebilmesine, öz saygısının gelişimine ve güven duygusunun gelişimine yardımcı olmaktadır.

Görsel sanatlar eğitimi, sanat bilgisi ve becerisi kazandırmanın yanı sıra, bireyin kendisini ifade etmesine yardım eden, psikolojik açıdan rahatlatıcı ve farklı el becerileri kazandıran bir eğitimidir. Bu eğitim çocuğun kişiliğine zenginlik katarak sosyal ve estetik kazanımlarla davranışlarının gelişimi sağlar. Zihinsel engelli çocuk için farklı duygularını ifade edebilmede bu ders önemli bir yer tutmaktadır. Davranış dilini geliştiren birey kendisini ve dünyayı anlamada daha hoşgörülü, içinde bulunduğu ortama uyum sağlamada daha olumlu, yaşamdan zevk alan, kendine güvenen ve üretici yeteneklere sahip olup yaşamını daha iyi şartlarda sürdürebilmede

başarı gösterir. Tüm bunlardan da anlaşılacağı gibi kişinin kendini gerçekleştirmesi, yaratıcılık ve kişilik gelişimi bütünlüğünü sağlayan süreçte, sanat eğitiminin gerekliliğinde ve öneminde eğitimciler görüş birliğindedirler.

Zihinsel engelli çocuklarda diğer gelişim alanlarında olduğu gibi motor gelişim alanında da yetersizlikler gözlenmektedir. Motor gelişim, fiziksel gelişme ve büyüme ile bağlantılı olarak olgunlaşmaktadır. Zihinsel engelli çocuklarda fiziksel büyüme ve gelişme, farklı nedenlere bağlı olarak normal akranlarının gerisinde kalarak, kaba ve ince motor el-göz koordinasyonunu da etkilemektedir (n Yıldırım, 2004:86-87). Zihinsel engelli çocukların sahip olduğu zayıf kaslar yaşamlarının ilk yıllarından itibaren motor gelişim alanında ilerlemelerinde gecikmelere neden olmaktadır.

Oymak, zihinsel engelli çocukların kaba ve ince motorları kullanmada yetersiz olduklarını ve el-göz koordinasyonunu g sağladıklarını, bu nedenle bu tür hareketlerin kazandırılması uzun zaman, sürekli alıştırma ve sabır gerektirdiğini belirtmektedir. (Oymak, ts.:29). Bu ocuklar “zellikle denge, hareket ve el becerileri gibi alanlarda akranlarından daha az beceriye sahiptirler. Araştırmalar zihin engelli çocuklarda işitme ve görme problemlerinin de akranlarına göre daha fazla ortaya çıktığını göstermektedir. Bu ocukların sağlık problemleri genetik ya da çevresel faktörlere bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir” (Kırcaalı İftar, 2009:169).

Motor gelişim ile ilgili düzenlenen aktiviteler, engellilerin özelliklerine göre bireysel çalışmayı gerektirebileceği gibi, grup çalışması şeklinde de yapılabilir. nemli olan eğitim amaçları hazırlanırken, engellilerin motor gelişimlerinin en iyi şekilde gerçekleştirilebilmesi için çaba harcanmasıdır.

“Küçük kas motor gelişimi için aşağıdaki amaçlar eğitim programlarında yer almalıdır:

1- El fonksiyonlarını geliştirmek,

a) Elleri ile nesnelere tanınmak (elleri ile nesnelere dokunmak kısa süre tutmak, hissetmek, nesnelere hareket ettirmek, gözleri ile izlemek),

b) Amaçlı olarak elleri ile kavramak ve tutmak (bir ve iki eli ile değişik nesnelere değişik pozisyonlarda almak, kullanmak ve yerine koymak),

c) Nesneleri değişik kavrama biçimleriyle tutmak (bir el, iki el, parmaklar, avuç içiyle)

2- EI becerilerini geliştirmek ve uygulamak,

a) Nesneleri bilinçli ve amaçlı olarak kullanmak (yer değiştirmek, tekrar yerine koymak, sıraya dizmek).

b) İki el arasındaki koordinasyonu sağlamak (iki eli ile alkış tutmak, boya yapmak, asimetrik hareketler yapmak).

c) Farklı el becerilerini geliştirmek (sıkı tutmak, itmek, bir şeyi açmak, biçmek, kesmek, çevirmek)” (Oymak, ts.:73-74).

Yapılacak olan motor gelişimle ilgili etkinlikler, çocukların fiziksel gelişimlerinin yanı sıra zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimlerine de önemli katkılar sağlar. Eğitim programında yer alan bu etkinlikler sanat eğitiminde de kolaylık sağlayabilir. Tüm sanat etkinlikleri akademik derslerde olduğu kadar çocuk için hayati önem taşır. Psikomotor gelişim etkinlikleri aracılığıyla çocuklar kendi vücutlarını tanır, fiziksel yeteneklerini ve sınırlılıklarını keşfederler. Zihinsel engelli çocuklara etkinlik ve programlar hazırlarken, çocukların gelişim özellikleri ve bireysel farklılıkları uzmanlar tarafından göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu araştırmada, özel eğitim öğretmenlerinin ilköğretim birinci kademedeki eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilerin görsel sanatlar eğitimine ilişkin görüşleri ve dersin işleniş şekliyle ilgili bilgiler doğrultusunda görsel sanatlar eğitiminin zihinsel engelli öğrencilerin kişisel gelişimlerine etkisinin vurgulanması amaçlanmıştır. Araştırmada verilen amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Özel eğitim öğretmenlerinin görsel sanatlar dersine yaklaşımları nasıldır?
2. Özel eğitim öğretmenlerinin görsel sanatlar dersinde öğretim yöntemleri nasıldır?

Bu araştırma, Bursa iline bağlı Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım İlçeleri’nden özel veya resmi okul ayırt edilmeksizin seçilen Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı 15 özel eğitim kurumundaki, zihinsel engelli öğrencilere eğitim veren özel eğitim öğretmenlerinden alınan bilgilerle sınırlıdır. Araştırma konusunu oluşturan problemler ankette yer alan sorularla sınırlıdır. Araştırma bulguları, anket sorularına verilen yanıtlarla sınırlıdır.

YÖNTEM

İlköğretim birinci kademedede olan eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilerin, görsel sanatlar eğitiminin kişisel gelişimine katkısı konusunun özel eğitim öğretmenlerinin görüşleri alınarak değerlendirilmesini amaçlayan bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama için anketler hazırlanarak özel eğitim öğretmenlerinin konu hakkındaki görüşleri alınmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğretmenlerin görsel sanatlar dersine ilişkin görüşleri, ikinci bölümde ise, dersin işlenişine ilişkin öğretmen görüşlerini ölçmek üzere toplam 19 önerme yer almaktadır. Anket sonucunda toplanan veriler değerlendirilip yorumlanmıştır.

Araştırma grubunu, Bursa il sınırları içerisinde Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım İlçeleri'nde yer alan ve zihinsel engelli çocuklara eğitim veren Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel veya resmi okul ayırt edilmeksizin seçilen 15 özel eğitim kurumundaki zihinsel engelli öğrencilere eğitim veren 85 özel eğitim öğretmenidir.

Anket uygulamasına katılan 85 öğretmenin 17'si özel eğitim alanı mezunudur. 37'si M.E.B'nin özel eğitim ile ilgili hizmet içi eğitim kurslarına katılarak çalışmaya başlamışlardır. 31'i ise diğer alanlardan mezun olup özel eğitim kurumlarında çalışmaktadırlar. Diğer seçeneğini tercih eden öğretmenlerden 10'u okul öncesi, 5'i PDR uzmanı, 1'i el sanatları öğretmeni, 2'si görsel sanatlar öğretmeni, 3'ü emekli sınıf öğretmeni, 10'u ise çocuk gelişimi ve eğitimi öğretmenidir. Bu kişiler buldukları özel eğitim kurumlarından özel eğitim ile ilgili çeşitli kurs ve seminerler almış olup bir kısmı ise M.E.B'nin okullardaki özel eğitim sınıflarında çalışmışlardır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 14'ü görsel sanatlar alanında eğitim aldıklarını, 71'i ise almadıklarını belirtmiştir. Sadece 2'si branş öğretmeni olup üniversitede 4 yıl görsel sanat eğitimi almıştır. Bir kişi 4 yıl el sanatları eğitimi almıştır. İki kişi ise üniversite döneminde kurs aldıklarını belirtmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, özel eğitim öğretmenlerinin zihinsel engelli öğrencilerin görsel sanatlar eğitimine ilişkin görüşleri ve dersin işleniş şekliyle ilgili bilgileri belirlemek üzere frekans (f), yüzde (%) dağılımları Tablo 1 ve Tablo 2'de verilmiştir. Araştırmanın bu bölümünde her önerme ile ilgili olarak yapılan istatistiksel çözümlemelerin sonunda elde edilen bulgular ve bu bulgularla ilgili yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 1’de özel eğitim öğretmenlerinin geneli görsel sanatlar dersinin zihinsel engelli öğrencilerin eğitiminde gerekli ve faydalı olduğunu düşündükleri gözlenmektedir.

Tablo 1. Öğretmenlerin Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Görüşleri (n=85)

İfadeler	Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılmıyorum	
	f	%	f	%	f	%
1 Zihinsel engelli çocukların eğitiminde sanat eğitiminin gerekli olduğunu düşünüyorum.	78	92	6	7	1	1
2 Görsel sanatlar eğitiminin zihinsel engelli çocukların motor becerilerin gelişiminde etkili olduğunu düşünüyorum.	77	91	7	8	1	1
3 Görsel sanatlar dersinin çocuğun motor beceri anlamında eksik/olumsuz olan yönlerini geliştirdiğini düşünüyorum.	70	82	11	13	4	5
4 Görsel sanatlar dersinde kazanılan becerilerin diğer derslerin öğretiminde etkili olduğunu düşünüyorum.	72	85	13	15	-	-
5 Görsel sanatlar eğitiminin zihinsel engelli çocukların iletişim becerilerine yardımcı olduğunu düşünüyorum.	75	88	10	12	-	-
6 Görsel sanatlar dersinin çocuğun cesaretini ve kendine olan güvenini arttırdığını düşünüyorum.	76	90	8	9	1	1
7 Zihinsel engelli çocukların sanat eğitimiyle rahatladığını düşünüyorum.	74	87	9	11	2	2
8 Görsel sanatlar dersinin grup ile çalışma becerisini ve alışkanlığını arttırdığını düşünüyorum.	79	93	5	6	1	1

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %92’si “zihinsel engelli çocukların eğitiminde sanat eğitiminin gerekli olduğunu düşünüyorum” önermesine katıldığını belirtirken, %7’si kısmen katıldığını, %1’i ise katılmadığını belirtmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu zihinsel engelli çocukların eğitiminde sanat eğitiminin gerekli olduğunu vurgulamıştır.

Öğretmenlerin %91’i “görsel sanatlar eğitiminin zihinsel engelli çocukların motor becerilerin gelişiminde etkili olduğunu düşünüyorum” önermesine katıldığını belirtirken, %8’i kısmen katıldığını, %1’i ise katılmadığını ifade etmiştir. Bu önermede öğretmenlerin çoğu görsel sanatlar eğitiminin zihinsel engelli çocukların motor becerilerin gelişiminde etkili olduğunu düşüncesinde olduğu sonucu çıkmaktadır.

“Görsel sanatlar dersinin çocuğun motor beceri anlamında eksik/olumsuz olan yönlerini geliştirdiğini düşünüyorum” önermesine öğretmenlerin %82’si katıldığını belirtirken, %13’ü kısmen katıldığını, %5’i ise katılmadığını belirtmiştir. Bu önermedeki sonuca göre öğretmenlerin çoğunluğu görsel sanatlar dersinin çocuğun motor beceri anlamında eksik/olumsuz olan yönlerini geliştirdiğini düşünmektedirler.

Anketi cevaplayan öğretmenlerin %85’i “görsel sanatlar dersinde kazanılan becerilerin diğer derslerin öğretiminde etkili olduğunu düşünüyorum” önermesine katıldığını belirtirken, %15’i kısmen katıldığını, belirtmiştir. Katılmıyorum seçeneğini tercih eden olmamıştır. Bu önermede öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu görsel sanatlar dersinde kazanılan becerilerin diğer derslerin öğretiminde etkili olduğunu düşündüklerini belirtmiştir. Öğretmenler yapılan karalamaların, çizgisel çalışmaların yazı yazma becerisi üzerinde oldukça etkili olduğu anket uygulamasından sonra sözel olarak ifade edilmiştir.

Öğretmenlerin %88’i “görsel sanatlar eğitiminin zihinsel engelli çocukların iletişim becerilerine yardımcı olduğunu düşünüyorum” önermesine katıldığını belirtirken, %12’si kısmen katıldığını belirtmiştir. Katılmıyorum seçeneğini tercih eden olmamıştır.

Öğretmenlerin %90’ı “görsel sanatlar dersinin çocuğun cesaretini ve kendine olan güvenini arttırdığını düşünüyorum” önermesine katıldığını belirtirken, %9’u kısmen katıldığını belirtmiştir. %1’i ise katılmadığını ifade etmiştir. Her iki önermede de çoğunluğun görüşüne göre görsel sanatlar eğitiminin zihinsel engelli çocukların iletişim becerilerine yardımcı olduğunu kendine olan güvenini arttırdığı sonucu çıkmaktadır.

“Zihinsel engelli çocukların sanat eğitimiyle rahatladığını düşünüyorum” önermesine öğretmenlerin %87’si katıldığını belirtirken, %11’i kısmen katıldığını belirtmiştir. %2’si ise katılmadığını ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %93’ü “görsel sanatlar dersinin grup ile çalışma becerisini ve alışkanlığını arttırdığını düşünüyorum” önermesine katıldığını belirtirken, %6’sı kısmen katıldığını belirtmiştir. %1’i ise katılmadığını belirtmiştir. Grupla yapılan çalışmalar, birliktelik duygusu kazandırarak öğrencilerin birbirleriyle olan iletişimini kuvvetlendirmektedir. Tablo 1’in son iki önermesinin sonucuna göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu zihinsel engelli çocukların sanat eğitimiyle rahatladığı ve görsel sanatlar dersinin grup ile çalışma becerisi ve alışkanlığın arttırdığı konusunda ortak fikre sahiptir.

Tablo 2. Dersin İşlenişine İlişkin Öğretmen Görüşleri (n=85)

İfadeler		Her zaman		Ara sıra		Hiçbir Zaman	
		f	%	f	%	f	%
9	Görsel sanatlar dersi konularının anlatımını görselleştirip sunuyor musunuz?	29	34	41	48	15	18
10	Görsel sanatlar dersi için hazırlanan malzeme ve konu yeniliklerini takip ediyor musunuz?	25	29	44	52	16	19
11	Görsel sanatlar dersinde farklı güdüleme yöntemleri kullanıyor musunuz? Kullanıyorsanız hangilerini tercih ediyorsunuz? ( ) Sergi ( ) Ödül ( ) Sözlü motivasyon ( ) Diğerleri.....	47	55	38	45	-	-
12	Çocuğun motor gelişimine katkı sağlaması için baskı tekniklerini uyguluyor musunuz?	27	32	48	56	10	12
13	Çocuğun motor gelişimi için renkli boyalarla çalışma etkinliklerini uyguluyor musunuz?	59	70	25	29	1	1
14	Çocuğun el becerisinin gelişmesi için üç boyutlu çalışma etkinliklerini uyguluyor musunuz?	27	32	54	64	4	4
15	Çocuğun yazı yazma becerisini geliştirebilmesi için çizgi çalışmalarını kullanıyor musunuz?	72	85	12	14	1	1
16	Görsel sanatlar dersi etkinliklerinde beceri kazanımlarının gerçekleşip gerçekleşmediği ile ilgili analiz yapıyor musunuz?	46	54	37	44	2	2
17	Çocuk boya kalemlerini veya fırçayı tutarken parmak hareketlerini düzeltme gereği duyuyor musunuz?	47	55	36	43	2	2
18	Kağıtla yapılan çalışmalarda kağıdı katlama, kesme, yapıştırma işlemlerini gerçekleştirirken düzeltme gereği duyuyor musunuz?	28	33	55	65	2	2
19	Baskı çalışmalarında çocuklar bir nesneyi basarken el hareketlerini gözlemleyip düzeltme gereği duyuyor musunuz?	33	39	46	54	6	7

9. önermede araştırmaya katılan öğretmenlerin %34'ü görsel sanatlar dersi konularının anlatımını her zaman görselleştirip sunduklarını, %48'i ara sıra sunduklarını belirtmiştir. %18'i ise hiçbir zaman görsel sanatlar dersi konularının anlatımını görselleştirip sunmadıklarını ifade etmiştir. Öğretmenlerin geneli zihinsel engelli çocukların algılarını geliştirmek için

görsel dokümanlara ara sıra başvurdukları, önemli bir orandaki öğretmenin her zaman başvurduğu gözlenmektedir.

Öğretmenlerin %29'u görsel sanatlar dersi için hazırlanan malzeme ve konu yeniliklerini takip ettiklerini, %52'si ara sıra takip ettiklerini belirtmiştir. %19'u ise hiçbir zaman takip etmediklerini belirtmiştir. Öğretmen görüşlerini incelediğimizde, öğretmenlerin genel olarak malzeme ve konu yeniliklerini takip etmedikleri sonucu söylenebilir.

Tablo 3. “11 . Önermede ( ) Sergi ( ) Ödül ( ) Sözlü Motivasyon ( ) Diğerleri ...” Seçeneklerine Verilen Öğretmen Yanıtları. (n=85)

Sergi		Toplam	Ödül		Toplam
f	%	f	%	n	n
30	35	54	64	85	85

Sözlü motivasyon		Toplam	Diğerleri		Toplam
f	%	f	%	n	n
65	76	4	5	85	85

Ankete katılan öğretmenlerin %55'i görsel sanatlar dersinde farklı güdüleme yöntemlerini her zaman kullandığını, %45'i ara sıra kullandıklarını belirtmiştir. Hiçbir zaman seçeneğini tercih eden olmamıştır. Bu önermede öğretmenlerden tercih ettikleri yöntemleri işaretlemeleri istenmiştir. Sonuçlar yandaki Tablo 3'te verilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu hangi yöntemleri tercih ediyorsunuz sorusuna cevap vermiş ve görsel sanatlar dersinde güdüleme yöntemi olarak sözlü motivasyonu seçmişlerdir. İkinci sırada ödül yer almaktadır. Son sırada ise sergi etkinliği gelmektedir.

Öğretmenlerin %32'si çocuğun motor gelişimine katkı sağlaması için baskı tekniklerini her zaman kullandığını, %56'sı ara sıra kullandığını belirtmiştir. %12'si ise hiçbir zaman baskı tekniklerini kullanmadıklarını belirtmiştir. Bu sonuca göre baskı tekniklerinin motor gelişime katkısının öğretmenler tarafından az benimsendiği anlaşılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %70'i çocuğun motor gelişimi için renkli boyalarla çalışma etkinliklerini her zaman uyguladığını, %29'u ara sıra uyguladığını belirtmiştir. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu renkli boyalarla çalışma etkinliklerini her zaman uygulamaktadır. Bu sonuca göre

öğretmenlerin motor beceri gelişimi açısından renkli çalışmaları daha çok önemsediği sonucuna varılabilir.

Anketi cevaplayan öğretmenlerin %32'si çocuğun el becerisinin gelişmesi için üç boyutlu çalışma etkinliklerini her zaman uyguladığını, %64'ü ara sıra uyguladığını belirtmiştir. %4'ü ise hiçbir zaman üç boyutlu çalışma etkinliklerini uygulamadıklarını belirtmiştir. Bu önermedeki sonuca göre öğretmenler çocuğun el becerisinin gelişmesi için üç boyutlu çalışma etkinliklerini ara sıra uygulamaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %85'i çocuğun yazı yazma becerisini geliştirebilmesi için çizgi çalışmalarını her zaman kullandığını, %14'ü ara sıra kullandığını belirtmiştir. Bu veriler göre çizgi çalışmaları yazı yazma becerisini geliştirebilmek için öğretmenlerin çoğunluğu tarafından tercih edilmektedir. Eğitimcilerin yapmış oldukları yorumlarda çizgi çalışmalarının çok gerekli olduğu ve yazıya geçiş aşamasında çizgi çeşitlerini tanıyan çocuklarda harflerin çok daha iyi algılandığı özellikle belirtilmiştir.

Öğretmenlerin %54'ü görsel sanatlar dersi etkinliklerinde beceri kazanımlarının gerekleşiş gerçekleşmediği ile ilgili her zaman analiz yaptığını, %44'ü ara sıra analiz yaptığını belirtmiştir. %2'si ise hiçbir zaman analiz yapmadığını ifade etmiştir. Öğretmenlerin çoğu öğrencilerin beceri kazanımlarının sonuçlarıyla ilgili analiz yapmaktadır.

Ankete katılan öğretmenlerin %55'i ocuk, boya kalemlerini veya fırçayı tutarken her zaman parmak hareketlerini düzeltme gereği duyduğunu, %43'ü ara sıra düzeltme gereği duyduğunu belirtmiştir. %2'si ise hiçbir zaman düzeltmediğini belirtmiştir. Bu sonuca göre öğretmenler genel olarak ocuk boya kalemlerini veya fırçayı tutarken parmak hareketlerini düzeltme gereği duymaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %33'ü kağıtle yapılan çalışmalarda kağıdı katlama, kesme, yapıştırma işlemlerini gerçekleştirirken düzeltme gereği duyduğunu, %65'i ara sıra düzeltme gereği duyduğunu belirtmiştir. %2'si ise hiçbir zaman düzeltmediğini ifade etmiştir.

Öğretmenlerin %39'u baskı çalışmalarında çocuklar bir nesneyi basarken el hareketlerini gözlemleyip düzeltme gereği duyduğunu, %54'ü ara sıra düzeltme gereği duyduğunu belirtmiştir. %7'si ise hiçbir zaman düzeltmediğini belirtmiştir.

Son üç önermeden elde edilen veriler doğrultusunda, öğretmenlerin çoğunluğu ocuk boya kalemlerini veya fırçayı tutarken, kağıtle yapılan

Çalışmalarda kağıdı katlama, kesme, yapıştırma işlemlerini gerçekleştirirken ve bir nesneyi basarken genellikle parmak hareketlerini d¼zeltme gereği duyduğu sonucuna ulaşılmıştır.

TARTIşMA VE SONUÇ

Bu b¼l¼mde, çalışmadan elde edilen bulguların sonuçlarına yer verilmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda ¼neriler sunulmuştur.

Bu alışma, ¼zel eğitim ¼đretmenlerinin g¼r¼řleri doğrultusunda, zihinsel engelli bireyler için g¼rsel sanatlar eğitiminin nasıl olduğu, ¼zel eğitim açısından g¼rsel sanatlar eğitiminin ¼nemi ve ¼zel eğitim ¼đretmenlerinin g¼rsel sanatlar dersini uygulayışı konuları ele alınarak gerçekleştirilmiş ve ¼đretmenlerin g¼r¼řleri değerlendirilmiştir.

Anket uygulamasının analizleri neticesinde, ¼đretmenlerin b¼y¼k bir çoğunluğu zihinsel engelli çocukların eğitiminde g¼rsel sanatlar eğitiminin gerekli olduğunu, zihinsel engelli ¼đrencilerin gelişimlerine etkisinin olduğunu ve g¼rsel sanatların ¼đrencilerin motor becerilerini geliştirmesinde ¼nemli bir katkısı olduğunu d¼ř¼nd¼kleri tespit edilmiştir. Eğitimcilerin sanat eğitiminin gerekliliği konusunda hem fikir olmaları, ileriye doğru atılacak adımlarda bir gelişme olacağının olumlu bir g¼stergesidir. Zihinsel engelli bireyin, kimlik kazanması, başarı duygusunu tatması, g¼ven ve cesaretinin artırılması, sosyal yaşama uyumunun sağlanması, el-göz koordinasyonunun sağlanması, ifade g¼c¼n¼n, yaratıcılık oluşumunun, estetik beğeni ve haz duygusunun geliştirilmesi ve bunların neticesinde bağımsızlığın artırılması için g¼rsel sanatlar eğitimi gereklidir.

Ankete katılan ¼zel eğitim ¼đretmenlerinin çoğunluğu g¼rsel sanatlar derslerinin gerekliliği ve diğer dersleri b¼t¼nleyen katkısının olduğu konusunda olumlu d¼ř¼ncelere sahiptirler. ¼đretmenler g¼rsel sanatlar dersinin ¼đrencilerin zihinsel ¼zelliklerinin gelişmesini sağladığı konusunda ortak g¼r¼řtedirler. Yine yapılan anketle, g¼rsel sanatlar dersinde kazanılan becerilerin diğer derslerin ¼đretiminde etkili bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Yaptırılan karalamaların, çizgisel çalışmaların yazı yazma becerisi üzerinde oldukça etkili olduğu s¼zel olarak ifade edilmiştir.

Elde edilen verilere g¼re zihinsel engelli çocukların g¼rsel sanatlar dersini sevme durumu değişkenlik g¼stermektedir. S¼zel olarak yapılan açıklamalarda, zihinsel engelli çocukların engellilik derecelerine ve t¼rlerine g¼re bu durumun çok değişkenlik g¼sterdiđi belirtilmiştir. Zihinsel engelli çocukların resim yaparken duygularını rahatça ifade edebilmeleri konusunda

da yukarıdaki durumla eşdeğer bir sonuç söz konusudur. Eğitimciler görsel sanatlar dersindeki çalışmaların çocuğun kendisini ifade edebilmesinde büyük yarar sağladığı ve motivasyonunu arttırdığı görüşünde oldukları tespit edilmiştir. Aynı zamanda görsel sanatlar dersinin bu çocukların motor gelişimlerinde sağladığı fayda da dikkate alınmalıdır.

Verilere göre, zihinsel engelli çocuklar zgn yaratıcı öğeler oluşturma konusunda yetersizdirler. Ancak ortaya çıkan ürün her ne olursa olsun, her ocuk gibi zihinsel engelli çocuklarda da başarılı olma, kendine güven duyma, başkaları tarafından onaylanma ve beğenilme güdülerinin doyurulmasının çok önemli olduğu unutulmamalıdır. Zihinsel engelli çocukların görsel sanatlar eğitimi normal gelişim gösteren çocuklara verilen görsel sanatlar eğitiminden farklıdır. Zihinsel engelli çocukların görsel sanatlar eğitimindeki amaç; sanat eseri oluşturmak değil çocuğun bireysel gelişimine katkı sağlamaktır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlası, görsel sanatlar dersinin çocuğun motor beceri anlamında eksik/olumsuz olan yönlerini geliştirdiğini düşünmektedir. Anket verilerine göre, zihinsel engelli çocuklar kullanımını öğrenmiş oldukları malzemeleri daha sonra başka bir etkinlikte tekrar kullanma konusunda zorlandıkları gözlenmektedir. Bu durumda özel eğitim ğretmenlerinin kullanılacak araç gereçleri her çalışmanın başında öğrencilere tekrar tanıtılmaları ve doğru kullanımlarını göstermeleri gerekmektedir. Her ğrencinin öğrenme düzeyi farklı olduğundan zihinsel engelli çocuklar için planlanan görsel sanatlar eğitiminin bireyselleştirilmiş olarak hazırlanması gerekmektedir.

Araştırmaya katılan özel eğitim ğretmenlerinin çoğunluğu görsel sanatlar dersinde güdüleme yöntemi olarak szli motivasyonu kullanmaktadır. İkinci sırada dl, son sırada ise sergi etkinliği gelmektedir. Kurumlarda genel olarak sergi etkinlikleri geniş çaplı olmayıp etkinlik panosunda verilen yer ve zaman ile kısıtlı kalmaktadır. Öğretmenlerin sunum hazırlaması yetersiz kalmaktadır. Engelli birey nasıl bir özel duruma sahip olursa olsun, görsel sanatlar içerisindeki birçok yoldan biri ile ona başarı duygusu tattırılabilir. Engelli bir bireyin başarı duygusunu yaşayabilmesi için o içi tamamen kendisinin yapmasına gerek yoktur. İçin yapılış sürecinde, sürecin içerisine dahil olması bile başarı duygusunu yaşamasında yeterli olabilir. Çünkü; bu bireylerin toplumsal kabul görebilmeleri için; başarı duygusuna normal gelişim gösteren bireylerden daha fazla ihtiyaç duyabilmektedirler (Polloway ve Patton, 1997: 375).

Elde edilen verilere göre, özel eğitim öğretmenleri çocuğun motor gelişimine katkı sağlaması için baskı tekniklerini ara sıra kullandıkları veya

hiç kullanmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Oysa, baskı çalışmaları deneysel çalışmalar olduğundan çocuğun sıkılmasını ve dikkatinin dağılmasını önlemektedir. Diğer sanat etkinliklerinde olduğu gibi baskı çalışmaları da çocuklar için ellerini ve gözlerini aynı anda kullanarak koordineli çalışmalarını sağlayan yararlı bir etkinliktir.

Anket sonuçlarına göre, özel eğitim öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu renkli boyalarla çalışma etkinliklerini her zaman uyguladıkları sonucuna varılmıştır. ‘Çocuğun el becerisinin gelişmesi için üç boyutlu çalışma etkinliklerini uyguluyor musunuz?’ sorusuna ilişkin öğretmen görüşlerini incelediğimizde sonuç renkli çalışmalardan farklıdır. Eğitimcilerin geneli ara sıra yanıtını vermiştir. Ancak anket uygulaması sırasında yapılan gözlemlerde atölye durumları göz önüne alındığında, üç boyutlu çalışmaların rahatça yapılabileceği bir ortam veya gerekli malzeme bulunmamaktadır. Özellikle üç boyutlu çalışmalar zihinsel engelli çocukların parmak kaslarının kuvvetlenmesine, motor gelişiminin artmasına, el göz koordinasyonunun gelişiminin desteklenmesine önemli derecede yardımcı olduğu için önemlidir.

Elde edilen verilere göre, özel eğitim öğretmenlerinin çoğunluğu çocuk boya kalemlerini veya fırçayı tutarken, kağıtlarla yapılan çalışmalarda kağıdı katlama, kesme, yapıştırma işlemlerini gerçekleştirirken ve bir nesneyi basarken genellikle parmak hareketlerini düzeltme gereği duyduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zihinsel engelli çocukların çoğunda el kasları gelişimi sorunlu olduğundan kalem, fırça, renkli boya gibi malzemelerin kullanımı, kağıdı katlama, kesme, yapıştırma işlemlerinin gerçekleştirilmesi ve bir nesnenin tutularak basılmasının öğrenilmesi sürekli tekrar ve uzun zaman gerektirdiği vurgulanmıştır. Özel eğitime gereksinim duyan bireylerde tekniğin öğrenilmesi esastır. Hazırlanan eğitim programları, akademik içeriklerle sıklıkla, tekniği kolayca verip, çocuğun ilgisini ve beğenisini tatmin eder bir tarzda uygulanmalıdır. Zihinsel engelli çocuklar engelin derecesine göre görsel algılamada problem yaşadıklarından malzemeyi tanıma, nasıl kullanılacağı ve sonucunda neler oluşturulabileceği konusunda yardıma ihtiyaç duymaktadırlar. Özel eğitim öğretmeninin sabır göstererek kararlı olması ve hazırlanan program dahilinde öğretiminin yapılması gerekmektedir

Özel eğitim öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu, görsel sanatlar dersi eğitim programının zihinsel engelli çocuklara göre olmadığını ve onların ihtiyaçlarına göre program hazırlanmasının gerektiğini vurgulamaktadır. Zihinsel engelli çocuklar için tasarlanan görsel sanatlar eğitimi programının hazırlık ve uygulama sürecinde, bu çocuklarla çalışan

özel eğitim öğretmeni, fizyoterapist, psikolog, görsel sanatlar öğretmeni gibi farklı meslek çalışanlarının görüş ve önerilerine yer verilmesi programın kalitesi açısından önem taşımaktadır. Zihinsel engelli çocukların görsel sanatlar eğitimi programlarının bireyselleştirilmiş olarak hazırlanması gerekmektedir.

Anket sonuçlarından elde edilen bilgiler doğrultusunda daha verimli çalışmaların ortaya çıkarılabilmesi ve sanat eğitiminin gereken önemi kazanabilmesi için çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda geliştirilen öneriler aşağıdaki gibidir.

Zihinsel engelli çocukların gerek kişisel gerekse motor beceri gelişimine önemli katkısı olan sanat eğitiminin önemi ve gerekliliği konusunda toplumun her kesimi bilinçlendirilmelidir. Çocukların engellilik durumları farklılık gösterdiğinden her çocuğa özel, anlama yeteneğine ve gelişim düzeyine göre bireysel programlar hazırlanmalıdır. Yurt dışındaki zihinsel engelliler için hazırlanmiş sanat eğitimi ile ilgili örnekler ve programlar incelenerek bu uygulamalar ölkemizde de hayata geçirilmelidir. Farklı şehirlerde pilot okullar seçilerek uygulama çalışmalarına başlanmalıdır.

Kurumlardaki özel eğitim öğretmenlerinin, görsel sanatlar dersi ile ilgili eğitim durumlarını gözden geçirdiğimizde, öğretmenlerin eğitim durumlarının, yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özel eğitim öğretmenleri görsel sanatlar dersi uygulama alanları konusunda bilgilendirilip desteklenmeli ve bu konuyla ilgili olarak eğitimler verilmelidir. Eğitimin daha verimli olabilmesi için, ilk önce eğitimcilerin yetiştiği üniversitelerdeki programlar için yeni özömler üretilmelidir. Bu kurumlara görsel sanatlar dersleri için alanında uzman eğitimci bulundurma zorunluluğu getirilmelidir. Yeni açılacak kurumlar ve var olanlar için sanat atölyesi bulundurma zorunluluğu üzerinde durulmalı ve çocukların engellilik durumları göz önünde bulundurularak atölyeler düzenlenmelidir.

Eğitimciler tarafından belirlenen aralıklarla öğrencilerin ilgisini çekecek hem eğlenecekleri hem de öğrenecekleri grup halinde çalışabilecekleri atölye çalışmaları düzenlemelidir. Övgü ve ödöl gibi güdüleme yöntemlerinin yanı sıra çocukların görsel sanatlar dersini daha istekli bir şekilde sürdürebilmeleri için yapılan çalışmalar düzenli aralıklarla sergilenmelidir. Gerek okul içinde gerekse okul dışındaki galeriler, belediyeler, alışveriş merkezleri gibi çeşitli kurumlarla anlaşarak bu sergiler geleneksel bir etkinlik haline dönüştürülebilir. Bu etkinlikler kapsamında

okul içinde yarışmalar düzenlenerek sanatsal faaliyetlerin artırılması sağlanabilir.

Görsel sanatlar dersi çocuğun tüm gelişim alanlarına etki ederek, pozitif bir ortamda öğrenmeyi kolaylaştıran önemli bir araçtır. Görsel sanat eğitimi, tüm çocuklarda olduğu gibi özel eğitime muhtaç çocuklarda da beceri gelişimi ve ince kas gelişimi için önemli bir etkidir. Bu nedenle özel gereksinimli çocuklar üzerinde daha titiz ve özverili bir çalışmayla sanat eğitimi üzerinde özellikle durulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Artut, K., 2002. Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri, 2. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ataman, A., Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Çağlar, S., 2009. Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuk Sisteminde Engellilerin Eğitim Hakkı ve Devlet Yükümlülükleri. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, Kamu Hukuku Bilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Çaplı, O., 1993. Çocukların, Gençlerin Eğitimi, Geri Zekalı Çocukların Eğitimi. Ankara: Bilgi Yayınları, 5. Basım.
- Eripek, S., 1996. Zihinsel Engelli Çocuklar. Eğitim Fakóltesi Yayınları No:41, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Günaydın, S., 2006. Sanat Eğitimi Kapsamında Resim-İş Eğitiminin Çocuk Esirgeme Kurumlarındaki Çocukların Gelişim Sürecine Katkıları. Samsun: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kulaksızoğlu, A., 2003. Farklı Gelişen Çocuklar. İstanbul: Epsilon Yayınları
- Küçükahmet, L. (Ed), 1997. Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Oymak, M.V., Zeka Özürlü Çocukların Yetiştirilmesi, Tanımlar, Kavramlar, Programlar, Sabev Yayınları.
- Packard, S., 1975. Art For The Exceptional Child: Job Opportunities For Women.
- D. Miami University, Florida: <http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?nfpb=true>

&ERICExtSearch_SearchValue_0=ED160495&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=ED160495

- Paça, F., 2008. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı. Ankara: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, http://orgm.meb.gov.tr/Destek_egitim_programlari/286_Zihinselpro.pdf 21 Temmuz 2010
- Polloway, E.A., 1997. Strategies for Teaching Learner with Special Needs. The United States of America: New Jersey: Merrill, an Imprint of Macmillan Publishing
- Salderay, B., 2001. Zihin Engelli Bireylerle Çalışan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Plastik Sanatlar Eğitimine İlişkin Görüşleri, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi.
- Silver, R.A., 1979. Working With Handicapped Art Students. National Art Education Association Convention.
- Sucuoğlu, B., 2009. Zihin Engelliler ve Eğitimi. Ankara: Kök Yayıncılık
- Ün Yıldırım, N. ve İlker, Y., 2004. “Mental Retardasyon ve Fiziksel uygunluk”. Ankara:
- Özveri, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Hakemli- Süreli Yayın, C.I, Sy. I.
- Yavuzer, H., 2005. Resimleriyle Çocuk, Resimleriyle Çocuğu Tanıma, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Başvuru: 3.11.2011

Yayına Kabul: 19.11.2012